

Hulefâ-yi Râşidîn dönemindeki fetihlerle müslümanların eline geçen Aclûn'da Selâhaddîn-i Eyyübî devrinde, Haçlılar'ın hücumlarına karşı müdafaa gayesiyle kumandan İzzeddin Üsâme tarafından 1184'te bir kale inşa edilmiştir. Bu sebeple şehir daha sonraları Kal'atül-aclûn olarak anılmıştır. Aclûn, Memlûkler devrinde Şam'a bağlı bulunuyordu. Sultan Baybars (1260-1277) burada siyasî rakiplerini hapsedmek için bir zindan yaptırdı. 1260 yılında Moğollar Aclûn'u yağmaladılar ve kalesini tahrip ettiler. Baybars'ın bölgeyi tekrar ele geçirmesi üzerine Aclûn Kalesi'nin onarımı için Emîr İzzeddin Aybek görevlendirildi. 1261'de tamir edilen ve yeni burçlar eklenerek genişletilen kale Kahire, Şam ve Irak arasında ticaret kafilelerinin ulaşımında önemli bir transit merkezi haline geldi. Sultan Baybars Aclûn'da bugüne intikal eden bir de mescid inşa ettirdi (1264). Memlûk Sultanı Kalavun devrinde (1279-1290) Aclûn, hareketli çarşuları, bağ ve bahçeleri ile büyük bir şehirdi. Ancak 1328'de bir sel felâketi sonunda harabe haline geldi. Fakat çok geçmeden Şam Valisi Seyfeddin Tengiz b. Abdullah tarafından yeniden inşa ettirildi. Kudüs'ten Şam'a giderken bu bölgeden geçen İbn Battûta (ö. 1377), Aclûn'daki çarşı pazarların çokluğundan ve kalesinden övgüyle bahseder.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Osmanlı topraklarına katılan Aclûn, idarî bakımdan Şam eyaletine bağlı bir sancak haline getirildi. 1596 senesi **tahrir***'ine göre Aclûn sancağında sekiz nahiye bulunuyordu ve nüfusu toplam 34.645 idi. Yine bu tahrir'e göre padişah ve sancak beyi hassı (bk. HAS) olan Aclûn, on yedi **zaim*** ve kırk iki sipahi çıkarmakta idi. XVI. yüzyılda Aclûn'daki bazı emlâk, Memlûk Sultanı Berkuk'un Mısır'daki medresesi için tahsis edilen vakıflar arasında bulunmaktaydı. Evliya Çelebi'ye göre, XVII. yüzyılda Aclûn sancağı beyinin 26.000 yük akçelik hassı vardı. Sancak beyini yetiştirmekle yükümlü olduğu 1200 asker ise seferden muaf olmaları karşılığında Şam hacıların yol emniyetini sağlamakla görevli idiler. XIX. yüzyılın sonlarında Suriye vilâyetinin Havran sancağına bağlı bir kaza statüsünde bulunan Aclûn'un önemi giderek azaldı. Bu dönemde nüfusu 30.000 olan Aclûn kazasının merkezi, Şeria nehrine dökülen Aclûn çayının kenarında kurulmuş

olan İrbit idi. İrbit şehrinin giderek gelişmesi ve 1964'te merkez olması üzerine Aclûn buraya bağlandı.

Aclûn'a nisbetle anılan birçok âlim yetişmiştir. Bunlar arasında en tanınmış, *Keşfü'l-hafâ*² müellifi İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî'dir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Battûta, *Tuhfetü'n-nüzzâr* (nşr. Ali el-Muntasır), Beyrut 1405/1985, I, 80; Kâtip Çelebi, *Cihânnümâ*, İstanbul 1145, s. 570; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 518-519; *Kâmûsü'l-a'lâm*, IV, 3132; V. Cuinet, *La Turquie d'Asie*, Paris 1894, IV, 487-491; G. Adam Smith, *The Historical Geography of the Holy Land*, London 1895, s. 536, 553; Celâl Tefvik Karasapan, *Filistin ve Şarkü'l-Ürdün*, İstanbul 1942, II, 215; Wolf-Dieter Hütteroth, *Palästina und Transjordanien im 16. Jahrhundert*, Wiesbaden 1978, s. 13, 20, 76-79; Ahmed Atıyyetullah, *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, Kahire 1399/1979, V, 290 vd.; Yûsuf Derviş Gavânim, *et-Târthu's-siyâsî li-Şarkü'l-Ürdün fi'l-'aşri'l-Memlûkî*, *el-Memâlikü'l-bahriyye*, Amîman 1982; Mehmet İpşirli — Muhammed Dâvud et-Temimî, *Evkâf ve emlâkü'l-müslimîn fi Filistin*, İstanbul 1402/1982, s. 94; J. T. Reinaud, *Géographie d'Aboulféda*, Paris 1883 — Frankfurt 1985 (nşr. Fuat Sezgin), II/2, s. 22-23; D. Sourdel, "Aclûn", *EI²* (İng.), I, 208.

İDRİS BOSTAN

ACLÜNÎ, İsmâil b. Muhammed

(إسماعيل بن محمد الجولوني)

Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed
b. Abdilhâdî el-Cerrâhî el-Aclûnî
(ö. 1162/1749)

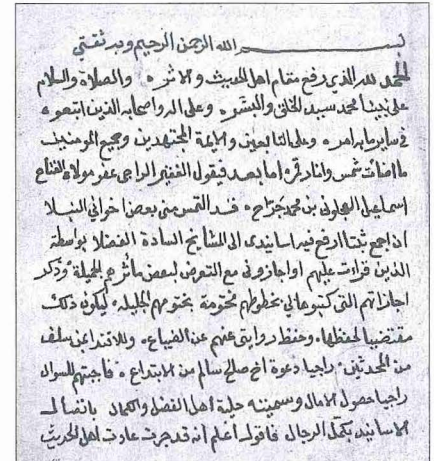
Yaşadığı devrin Şam muhaddisi.

1087'de (1676) Aclûn'da doğdu. Cerrâhî nisbesini, soyunun meşhur sahâbî Ebü Ubeyde b. Cerrâh'a ulaşmasından dolayı almıştır. İlk öğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra on üç yaşlarında iken Şam'a giderek devrin ünlü âlimlerinden İslâmî ilimleri tahsil etti. 1707 yılında hilâfet merkezi olan İstanbul'a gitti. Bir sene sonra, Osmanlı Devleti tarafından Şam Emevî Camii müderrisliğine tayin edildi. Vefatına kadar kırk yılı aşkın bir müddetle bu vazifeyi yürüttü. Şâfiî fıkhi yanında şiire ve Arap gramerine de vukufu vardı. *Silkü'd-dürrer*'de (I, 261-272) şiirlerinden çeşitli örnekler bulunmaktadır. Aclûnî Şam'da vefat etti.

Eserleri. 1. *Keşfü'l-hafâ*^{2*} ve *müzilü'l-ilbâs*. Halk arasında yaygın olan hadislerin, hadis diye bilinen hikmetli sözlerin ve mevzû hadislerin alfabetik olarak yer aldığı eserde bu hadis ve sözlerin doğruluğuyla ilgili açıklamalar da vardır. 2. *el-Feyzü'l-câri*. Yarım kalmış bir

Şahîh-i Buḥârî şerhidir. Daha önceki Buḥârî şerhlerinin bir nevi özeti mahiyetinde olan eser, müellifin vefatı sebebiyle "Kitâbü't-tefsîr"de kalmıştır. 3. *İkḍü'l-cevheri's-şemîn fi erba'îne ḥadîsen min ahādîsi Seyyidi'l-mürselîn. Evv'îlül-'Aclûnî ve el-Erba'üne'l-'Aclûniyye* diye de bilinen bu eser kırk ayrı kitaptan alınan kırk hadisi ihtiva etmektedir. Kahire'de basılan (1322) eserin başka birçok baskıları da vardır. Eserin Cemâleddin el-Kâsımî tarafından yapılan *el-Fazlü'l-mübîn 'alâ 'İkḍü'l-cevheri's-şemîn* adlı şerhini Âsım Behcet el-Beytâr neşretmiştir (Beyrut 1403/1983). 4. *Ḥilyetü ehli'l-fazl*. Hocalarının hal tercümelerini anlattığı bu eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Dârülmesevî, nr. 63) altmış sekiz varaklık bir nüshası bulunmaktadır. 5. *Şerḥü'l-ḥadîşil-müselles bi'd-Dimaşkiyyîn*. 6. *el-Fevâ'idü'd-derârî fi tercemeti'l-İmâm el-Buḥârî*. Eserin bir nüshası İskenderiye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (bk. GAL, II, 399). 7. *Şeze'r-ravzî'l-bedî'îl-müdrîk fi ziyâreti's-seyyide Zeyneb ve seydî Müdrîk*. İskenderiye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunan eserin (bk. GAL, II, 399) adı *Hediyyetü'l-'ârifîn*'de *Urfü'z-zerneb bitercemeti seydî Müdrîk ve's-seyyide Zeyneb* şeklinde geçmektedir. 8. *İstirşâdü'l-müstersidîn li-fehmi'l-fetḥi'l-mübîn 'alâ şerḥi'l-Erba'in li'n-Nevevî*. 9. *Esne'l-vesâ'il bi-şerḥi's-Şemâ'îl*. 10. *Naşihatü'l-ihvân fimâ yete'alleku bi-receb ve şa'bân ve ramazân*.

İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî'nin *Ḥilyetü ehli'l-fazl* adlı eserinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Dârülmesevî, nr. 63)

Hediyetü'l-ârifin'de Aclünî'nin bunlardan başka dokuz kitabının daha adı verilmektedir. Ayrıca *İzâ'etü'l-bedreyn fi tercemeti's-şeyḥayn* adlı bir eserinden de söz edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Murâdî, *Silkü'd-düer*, Bulak 1301, I, 259-272; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, Fas 1347 — Beyrut 1402/1982, I, 98-100; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 220-221; Brockelmann, *GAL*, II, 398-399; *Suppl.*, II, 422; Zirikî, *el-A'lâm*, Kahire 1373-78/1954-59, I, 324; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Dimaşk 1376-80/1957-61 — Beyrut, ts. (Dârü İhyâi't-türâsî'l-Arabî), II, 292; Hânî Subhî el-Amed, *Mu'cemü'n-nâbihîn*, Amman 1985, I, 265-266.

ALİ YARDIM

ACLÜNİ, Muhammed b. Ahmed

(محمد بن أحمد العجلوني)

Ebü Abdillâh Şemsüddîn

Muhammed b. Ahmed b. Mûsâ el-Aclünî
(ö. 831/1427-28)

Muhaddis, Şâfiî fakihî.

Ürdün'ün doğusundaki Aclün'a bağlı Küfeyr köyünde doğdu. Dimaşkî ve Küfeyrî nisbeleriyle de tanınır. İlk tahsilinden sonra Dimaşk'a giderek zamanın meşhur âlimlerinden İbn Kâdî Şühbe'den fıkıh ve fıkıh usulü okudu. Uzun süre Şemseddin el-Gazzî'nin derslerine devam etti; İbn İvaz ve İbn Ümeyle'den de hadis okudu ve pek çok kitabı bizzat istinsah etti. Tahsilini tamamladıktan sonra Dimaşk'taki medreselerde fıkıh, fıkıh usulü ve siyer okuttu. Aynı zamanda kadı nâibliği yaptı. Birçok defa hacca gitti; uzun süre Mekke'de mücâvir olarak kaldı. Pek çok talebe yetiştirdi, fetva vermekle meşgul oldu. Daha çok hadis, özellikle de *Şahîh-i Buḥârî* okutmakla şöhret buldu. Dimaşk'ta vefat etti.

Eserleri. Kaynaklarda adı geçen belli başlı eserleri şunlardır: 1. *et-Telviḥ ilâ ma'rifeti'l-Câmi'i's-şahîh*. Zerkeşî, Kirmânî ve İbn Mülakkın'ın *Şahîh-i Buḥârî* şerhlerinden faydalanmak suretiyle kaleme aldığı beş (veya altı) ciltlik bir eserdir. 2. *el-Kevkebü's-sârî. Şahîh-i Buḥârî* muhtasarıdır. 3. *Zehrür-Ravz*. Süheylî'nin *er-Ravzû'l-ünûf*üne yazdığı muhtasar şerhtir. 4. *el-İḥkâm fi aḥkâmi'l-Muhtâr*. Bu eserini daha sonra kısaltarak *el-Munteḥabü'l-Muhtâr fi aḥkâmi'l-Muhtâr* adını vermiştir. 5. *Mu'înün-nebih ilâ ('alâ) ma'rifeti'l-Tenbih*. Ebü İshak eş-Şirâzî'nin Şâfiî fikhına dair *et-Tenbih* adlı eseri üzerine yapılmış şerhtir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmi'*, Kahire 1353-55 — Beyrut, ts. (Dârü Mektebeti'l-Hayât), VII, 111-112; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, Kahire 1350-51, VII, 196; *İzâhu'l-meknûn*, I, 320; II, 519, 569; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 186-187; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, Dimaşk 1376-80/1957-61, IX, 23.

MÜCTEBA UĞUR

ACMÂN

(عجمان)

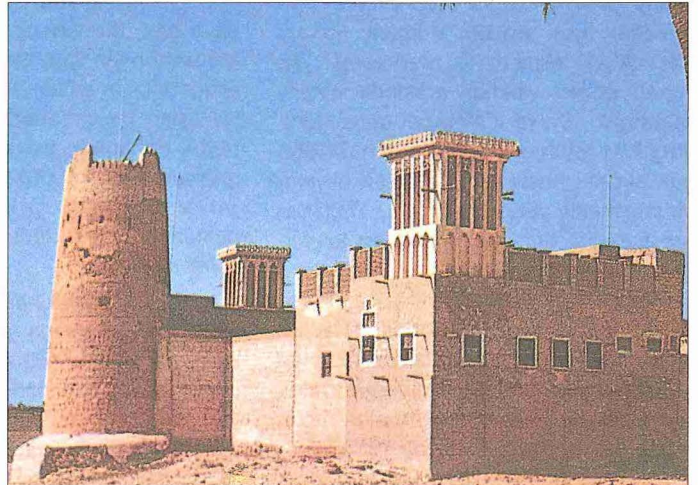
Birleşik Arap Emirlikleri Devleti'ni oluşturan yedi emirlikten biri.

Toprak bakımından bu emirliklerin en küçüğü olan Acmân'ın yüzölçümü 260 km², nüfusu 64.318'dir (1985). Aynı birlik içindeki diğer Arap emirliklerinden Şarika ile Ümmülkayveyn arasında yer alır. XIX. yüzyıl boyunca komşusu Şarika'daki Kâsimî Emirliği'ne bağlı kalmıştır. Bölgede yaşayan halk, Naîm kabilesinin Âl-i Bûhureybân koluna bağlı olan Karâtise, Hamîre ve Âl-i Bûzeneyn boyundandır. Yine bu yüzyılın başlarında Vehhâbilik hareketinin bölgedeki etkisi üzerine, burada oturan Âl-i Bûhureybân kabilesi, diğer Naîmî kabileleri gibi bu dinî akıma katılmıştır. Hatta bir ara emirliğe bağlı olan Zürâ adası Vehhâbîler'in yerleşim merkezi olmuştur. Acmân, diğer sahil emirleri ve İngiltere arasında imzalanan 1820 ve 1892 antlaşmalarına iştirak etti. 1952'de Sahil Devletleri Konseyi'ne (Trucial States Council) katıldı. 2 Aralık 1971'de kurulan Birleşik Arap Emirlikleri Devleti'nin federe üyesi oldu. 1981 yılından beri emirliğin başında bulunan Şeyh Humeyd b. Râşid en-Naîmî, Birleşik Arap Emirlikleri Devleti'nin yüksek konsey üyesidir.

Acmân

Acmân'da inşası Ortaçağ'a kadar uzanan tarihî bir kale bulunmaktadır. 1928-1981 yılları arasında emîr olan Şeyh Râşid b. Humeyd bu kalede oturmakta ve emirliğin yönetimini buradan yürütmekteydi. Acmân'ın iç kısımlarında bulunan Mesfût bölgesinde 1968'de yapılan aramalarda kaliteli mermer rezervleri bulunmuştur. Tarihte daima Naîm kabilesinin yerleşim bölgesi olarak kalmış bulunan Mesfût bölgesinde ayrıca hurma, tütün ve buğday ziraatı da yapılmaktadır. Bölgede ekonomi yakın zamana kadar balıkçılık ve tarıma dayalıydı. Son zamanlarda Birleşik Arap Emirlikleri'nin zengin üyelerinden, özellikle Ebüzabî'den (Abudabi) yardım almaktadır. Acmân'da 1976'dan beri gemilerin bakım ve onarımının yapıldığı bir tersane bulunmaktadır. 1984'ün sonlarında bir çimento fabrikasının işletmeye açıldığı Acmân'da petrol arama çalışmalarına ise 1982'de başlanmıştır. Buna bağlı olarak 1983'te sermayesinin % 50 hissesi Acmân'ın, % 50 hissesi de

Acmân'ın tarihî kalesi ve sarayı